

Vad sker i dynamiken mellan städer och landsbygder? Platsens betydelse för innovation, förnyelse och tillväxt

*Lina Bjerke, doktor i nationalekonomi vid Internationella Handelshögskolan,
Jönköpings universitet och Jordbruksverket*

– I den parlamentariska utredningen För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd (SOU 2017:1) får ordet landsbygder i plural ett genomslag. I dag har man tack och lov slutat prata om landsbygd i singular.

Varför pratar vi om landsbygderna som platser med fler utmaningar än möjligheter?

Från 1819 till 2019 har Sverige haft en strukturförändring från bonde- till tjänstesamhälle.

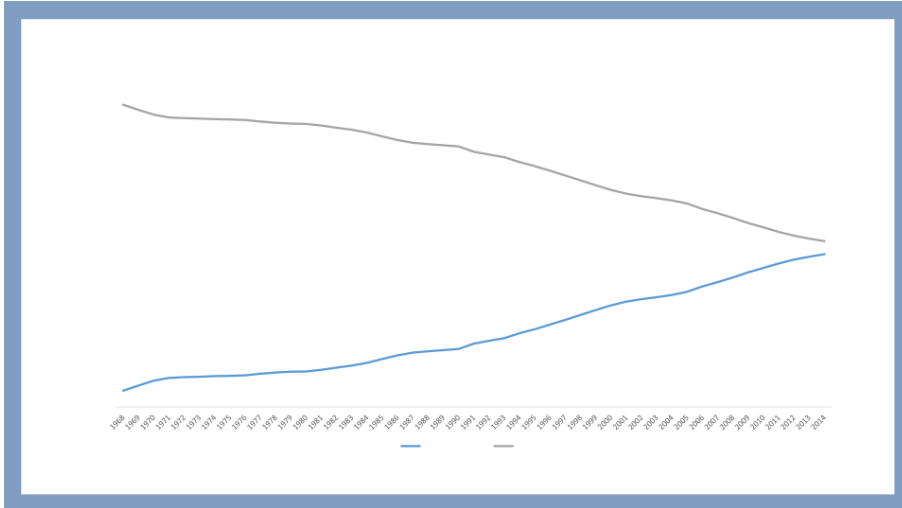
På 1800-talet bodde många av oss på en plats som var bra på att producera mat. Då maskiner som traktorer introduceras i jordbruket blir många överflödiga. De flyttar till bruksorten. När industrialiseringen drar igång ökar inkomsterna och med detta tjänstekonsumtionen

– Oavsett var i världen man tittar ser utvecklingen ut på liknande sätt. Tjänstesektorn, och då särskilt de kunskapsintensiva företagstjänsterna, växer nästan oavsett lågkonjunktur och har också vuxit dramatiskt de senaste 40 åren. Urbaniseringen fortsätter, man flyttar till tätorter och städer. Eftersom tjänster produceras och konsumeras samtidigt är de känsliga för avstånd. Man ser fördelar med att bosätta sig tillsammans med andra.

– Sverige har under ganska lång tid haft en regionalpolitik där vi försökt att sammanföra stad och land på olika sätt. Det har varit stort fokus på de täta tillväxtmotorerna. Synen på landsbygderna har förändrats. 50-talets jordbrukslandsbygd definierades utifrån jordbruk och sysselsättning. 70-talets industrilandsbygd, på bruksorterna och i industrilandskap, utifrån befolkningstäthet. Idag talar vi om den post-industriella landsbygden, vi definierar den utifrån utbud (landsbygd) och efterfrågan (staden, den täta platsen).

Under denna tid har befolkningsutvecklingen sett ut så här:

Andel av rikets befolkning, 1968 – 2014, procent, blå linje storstadsregioner, grå övriga.

– Trots att vi försökt skapa en politik för att inte avfolka landsbygderna har kurvorna gått ihop (ovan).

Hur ska vi hantera detta?

– Vi måste prata utveckling. För mig är utveckling kunskap + verklighetsförankring + nya strategier. Med kunskap och en förståelse för hur verkligheten ser ut kan vi skapa bra och hållbara strategier.

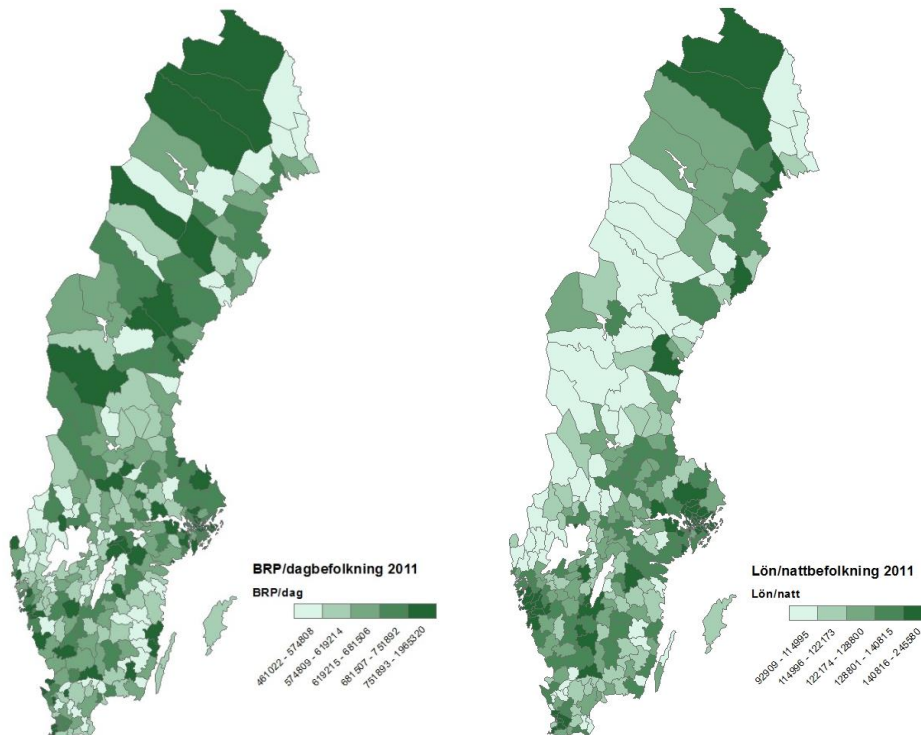
Kunskap och kunskapsluckor

– Både politiker och tjänstemän är idag dåliga på att förklara varför vi ens ska bry oss om landsbygderna och vilket värde de har. Ett exempel på en vanlig föreställning och kunskapslucka är: "Städerna genererar de stora ekonomiska värdena". Ja, i absoluta tal sker stor tillväxt i storstäder, men all tillväxt sker inte där. Ett sätt att visa detta är genom produktionsvärde.

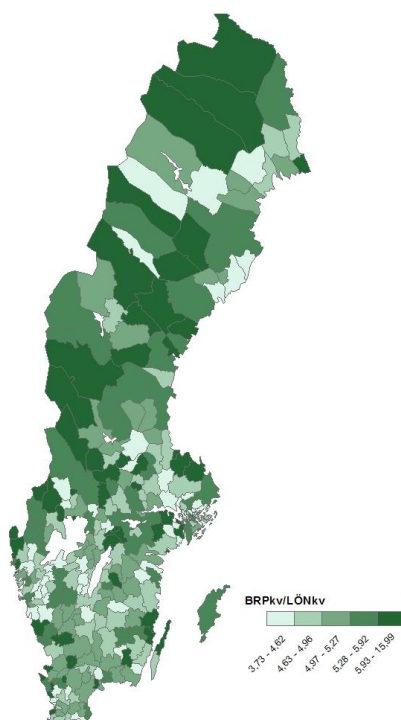

Kartan till vänster visar produktionsvärden per dag per dagbefolkning (2011).

– Ser den urbant driven ut? Nej, stora produktionsvärden levereras norr om Stockholm och söder om Linköping/Östergötland. Problemet framträder på kartan till höger som visar lönesummor per nattbefolkning, det vill säga var man är betalar sin skatt.

Lägger man kartorna ovanpå varandra (bilden nedan) får man en bild av produktionsvärden per dagbefolkning, givet lönesummor för nattbefolkning. De mörkast gröna områdena har höga produktionsvärden och låga lönesummor, de överleverar i produktionsvärde i förhållande vad de får tillbaka.

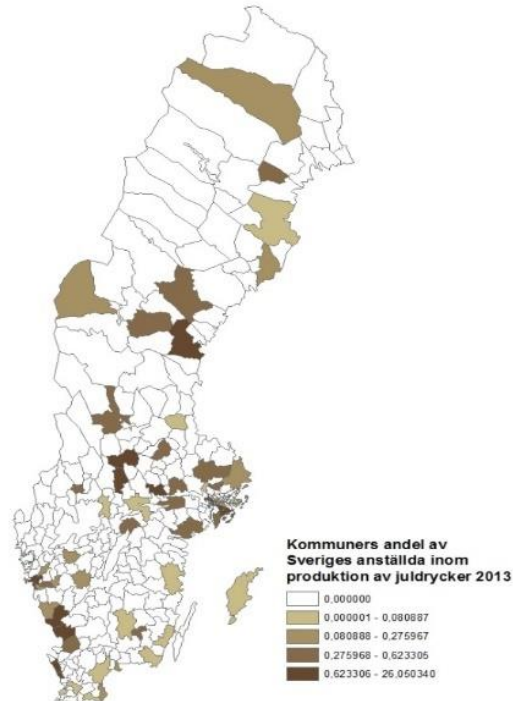

– Detta är exempel på en annan kunskapslucka:

22, servitris, Jönköping: ”– Nej, jag är personligen inte särskilt elberoende eftersom jag jobbar och bor mitt i stan”. Man kan skratta åt detta, men föreställningen är vanlig. Man måste ha bättre kunskap om varifrån saker kommer.

Julen är från landsbygden

– Många medier uppmärksammade några av våra kartor som visar landsbygdernas betydelse när det gäller julen. Det är landsbygderna som levererar den, i form av el, grisar, granar, pepparkakor, presentpapper och snören. Landsbygderna levererar mycket av den småskaliga industrin.

Kartan visar kommuners andel av Sveriges anställda inom produktion av juldrycker 2013.

– En annan kunskapslucka jag forskat kring är innovation. En vanlig föreställning är: ”Allt som är innovativt uppstår i städer”. I absoluta tal sker det mycket innovation i städer, men det betyder inte att det är vita fläckar på landsbygderna. Andelen innovativa företag är störst i landsbygderna. Fram tills för inte så länge sedan talade man inte alls om landsbygdernas innovation. Man har grundat dokument på kunskap som inte tar med landsbygdernas innovationskapacitet.

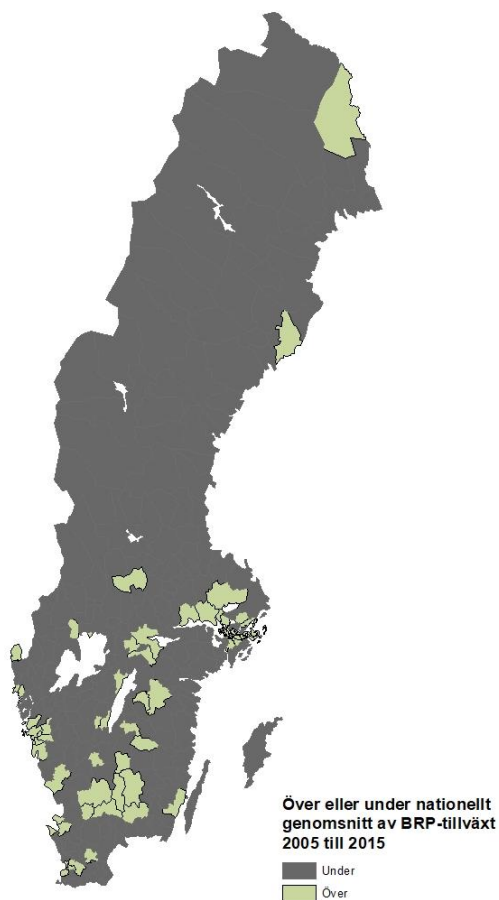
– Vi gjorde revolt och tog med landsbygder i vår forskning. Tidigare har man endast använt data för företag med mer än tio anställda. Vår forskning visar att landsbygdsföretagen är superinnovativa. Det är en överlevnadsfråga. De behöver två saker: högtbildade individer och samverkan. De bryr sig inte om

administrativa gränser, men vi försöker tvinga in dem i regionala innovationssystem. Vi har gjort studier på hela Sverige. Mönstret ser likadant ut.

Verklighetsförankring

– Vi behöver bättre förankring i verkligheten. Med hjälp av kartbilder kan vi få syn på en annan sanning. Vilka kommuner växer över eller under riksgenomsnittet?

Vad är problemet?

86 procent av Sveriges 290 kommuner tappar årligen den yngre delen av sin befolkning, och den kommer inte tillbaka i någon hög utsträckning. Ungdomars utflytt blir ännu starkare om vi smalnar av till unga högutbildade.

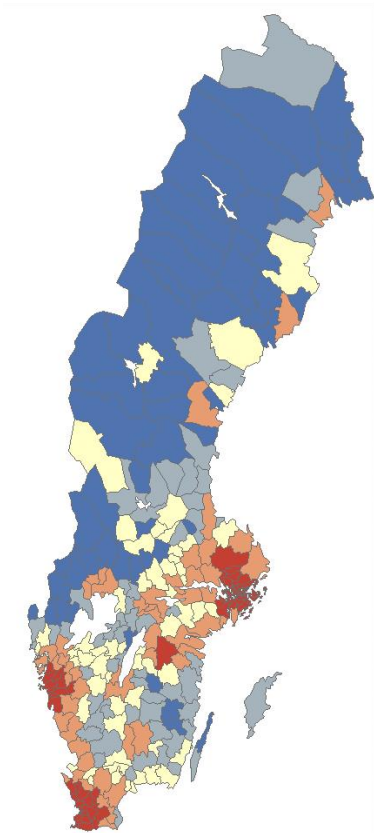
– Jag har stött på många kommuner, som säger att det ordnar sig ändå. Exempel på argument de använder:

Argument 1: "Vi har sedan lång tid tillbaka en stark industri här."

Betoning på en. Vår forskning kring detta visar att mångfald i många perspektiv inte endast ålder, kön, bakgrund och utan också närings-, utbildnings- och yrkesmångfald skapar bättre produktivitet på platsen, bättre tillväxt och högre produktivitet i det enskilda företaget.

Argument 2: "Allt är lugnt bara vi får bredband." Det finns ingen forskning som visar att detta kommer att vända urbaniseringstrenden. Vi kan i större utsträckning ha möten via Skype, jobba på distans, men tillgängligheten och behovet av att träffas är fortfarande viktig – för alla.

En karta över tillgänglighet till kunskapstjänster visar att de röda områdena har väldigt god tillgång, de blå mycket under. Här har landsbygderna stora problem.

Argument 3: "Unga högutbildade är inte viktigare än andra."

Vi behöver lära oss om generationerna för att vara en attraktiv plats för dem. Unga idag har samma referensramar, oavsett var i världen de bor. Det är viktigt att tänka på.

Befolkningspyramiderna för stad och landsbygd 1968 var lika varandra. År 2014 har vi en uppochnervänd befolkningspyramid på landsbygderna.

Argument 4: "Jaja, men vi har en stark inflyttning av pensionärer..., och de är ju så kapitalstarka." Detta har jag hört ofta. Problemet är att det är under ganska kort tid efter pension man ger mer till skattesystemet än man tar. Och pensionärer är inte de som flyttar på sig, flyttning sker när man är mellan 25 och 35.

Nya strategier – vem flyttar till landsbygderna?

– I alla tider har många kommuner haft samma strategi: Vi ska växa. Det är helt orimligt. Om man ska ha en strategi och locka till sig människor, behöver man ha bättre kunskap om vem som flyttar till landsbygderna och varför. Det finns mycket forskning som intresserar sig för varför man flyttar från till exempel Vetlanda till Stockholm. Men nästan ingen forskar på varför man flyttar åt andra hållet. Eller på de som stannar i Vetlanda. Vi har gjort flera studier på detta.

Vart flyttar de unga högutbildade?

– Vi studerade alla unga högutbildade som tog examen 2001 och undersökte var de bodde fem respektive tio år efter examen. Nästan 50 procent är fortfarande på sin landsbygd. Nio procent väljer att flytta till någon annan landsbygd, 40 procent flyttar till en stad. Det är mycket större möjlighet att få de att flytta hem, än att locka någon helt annan till sig.

– Vi har studerat både individuella och regionala faktorer som kan påverka flyttmönster.

Individuella faktorer

- kön
- utbildningslängd
- examensår/ålder
- utrikes bakgrund
- familjesituation
- yrke
- pendlingssituation

Regionala faktorer

- utbildningsnivå på arbetsmarknaden – genomsnittlig lönenivå
- universitetsstad
- skattenivå
- natur (rekreation, sjöar, närhet till hav)

På individnivå minskar sannolikheten för att man skall komma tillbaka om:

- man har en längre utbildning
- om man är singel
- om man har en utrikes bakgrund

Individer som har barn fem år efter examen är allra mest troliga att de återvänder hem...

...efter tio år är barneffekten borta. De flyttar hem trots att kommunen inte tycks kunna erbjuda en "perfekt" arbetsmarknad för akademiker.

Vad är det som lockar? De som väljer att stanna får en inkomstförlust. Räknar man in huspriser är det en ekonomisk vinst att stanna i sin landsbygdskommun. För lågutbildade är det ingen vinst att flytta därifrån, däremot för högutbildade.

Varför vill de flytta hem eller kanske aldrig flytta därifrån?

– Jobbet verkar vara viktigt för attraktivitet. Men arbetsmarknaden får mindre betydelse om vi räknar in andra faktorer som till exempel huspriser. Flera andra saker kan spela roll. Det viktigaste kommunerna bör ta med sig är frågan om den egna platsens attraktivitet. Och man måste prata med sin befolkning om vad som skapar en bra plats.

Vilka bär det största ansvaret?

– Näringslivet är en av de viktigaste faktorerna för att detta ska lyckas. Man måste koppla på sitt näringsliv, ihop med befolkning. Jag tror inte vi ska vänta på de nationella politikerna.

Vi reflekterade

– Kartan över kommunernas tillväxt över och under genomsnittet är intressant. Har du en karta som också visar tillväxt i de kommuner som krymper?

– Ja.

– Du nämnde att vi kanske inte kan räkna med den nationella nivån. Regionen har verkligen en funktion i det här arbetet. Hur kan vi bli bättre?

– Den regionala politiken har en stor roll att spela när det gäller tillgängligheten. Infrastrukturfrågan är den absolut viktigaste.